



החוזה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

בס"ד

מערכת שיעור בנושא שמיטה

כתבה: נעמה תורג'מן

- התאמה לקבוצת גיל: ד' ומעלה. ראו בהמשך יש התאמה לכיתות א'-ג'.
- במערכת הזו דרושים שני מורים לעבודה ביחד, כדי לדאוג לכל הקבוצה בעת ביצוע המשימות.

מושגים:

שנת השמיטה - השנה השביעית מתוך מחזור של שבע שנים, בשנה זו שובתים מעשיית חלק ממלאכות האדמה.

שמיטה=עזיבה, שביתה.

היתר מכירה - היתר זה מציין מכירה של קרקע בארץ ישראל לגוי, שמטרתה להתיר מלאכות חקלאיות מסוימות בשנת השמיטה (משום שהמלאכות האסורות, אסורות רק בשדה היהודי). בתקופות מסוימות סייע היתר המכירה לשמור על חקלאות יהודית בארץ ישראל.

מצע מנותק (גידול בחממה) - בשנת השמיטה מותר הגידול במצע מנותק - כך שהצמח גדל במנותק מהקרקע ומנותק מהשמיים (שטח מקורה) דוגמא לגידול כזה הוא גידול בחממה.

הכלל: "לאוקמיי ולא לאברויי" - **המלאכות המותרות** בשמיטה הן מלאכות שמטרתן להביא לקיום ולא להבראה = שיבוח הצמח.

מלאכות אסורות - מלאכות הגורמות לצמיחה טובה יותר או צמיחה מחודשת: זריעה, זמירה, קצירה ובצירה.

מלאכות מותרות - מלאכות הדואגות לקיום הצמח (שמירה על הקיים) השקיה לפרקים, גיזום ענף שמפריע למעבר ועוד.

מטרות:

- התלמיד יכיר את המושג "שנת שמיטה" ויבין מהי המשמעות המילולית שלו.
- התלמיד יבין מהי תרומתה של השמיטה בהיבט החקלאי.
- התלמיד יסייר באזורים נבחרים בחווה ויראה כיצד הם מותאמים לשמיטה.
- התלמיד ילמד/ יתוודע למושגים: היתר מכירה, מצע מנותק, מלאכות אסורות ומותרות בהקשרן לשנת השמיטה.



החוזה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

הוראות למשחק המרוץ לשמיטה:

יש להדביק את הכרטיסים של המושגים לאיור של המרוץ לשמיטה מבעוד מועד.
את הכרטיסים יש להחביא לפני השיעור בשלוש תחנות שונות: אזור המשרדים, החממה, אזור כלי העבודה.
את הרמזים המורה / או אחד התלמידים יקראו לפני החיפוש של המושג בתחנה, כדי שהתלמידים ידעו/ינחשו/ יסיקו לאן הם צריכים ללכת לחפש.
בתום המרוץ בסיכום המורה יפרוש טבלה בה התלמידים ישבצו את המלאכות האסורות והמותרות.

אביזרים נלווים-מצורף בפאנור פוינט קובץ של הרמזים והמושגים, בהתאמה לשכבות הגיל השונות וקלפי עבודות חקלאיות. בהכנה לפעילות יש להדביק את המושג לאיור אופציונלי- אביזרים ותלבושות להצגת "היתר מכירה".
בנספח למטה מצורף שטר היתר מכירה סרוק של חוות ירושלים.
אביזרים ייחודיים בחווה החקלאית- היתר מכירה ספציפי לחווה, ותערוכת השמיטה.

מהלך שיעור לכיתות ד' ומעלה:

פתיחה: 15 דק-

נפתח את השיעור בשאלה: מישהו שמע את המושג "שנת שמיטה"? מה זה אומר?

מהי משמעות המילה שמיטה, בכלל?

נסביר לתלמידים את משמעות המושג.

לאחר מכן נשאל את התלמידים-מתי בחיים (במעגל החיים/ במהלך השנה) אנו חווים שמיטה? (במשמעות של שביתה, הרפיה)?

לאחר השאלה נסביר את המושג, וכן נסב את תשומת לב התלמידים לכך שבשנת השמיטה אנו מאפשרים לאדמה "לשבות" כמו בזמנים אחרים בשנה שלנו..

לאחר מכן נקרא את הפסוק בתנ"ך שהוא המקור לשנת השמיטה (מופיע גם בספר ויקרא וגם בשמות). נשאל את התלמידים כשאלה מקדימה לאיזו זמנים נוספים של "שביתה" הפס' משווה את שנת השמיטה

"שש שנים תזרע שדה, ושש שנים תזמר כרמך; ואספת, את-תבואתה. ד ובשנה השביעת, שבת שבתון יהיה לארץ-- שבת, ליהוה"



החוזה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

נשמע את תשובות התלמידים ונסביר להם שהשמיטה היא- השבת של הקרקע, כמו יום השבת, שבתון למורים וכו', שמיטה נקראת גם "השבת של הארץ".

נסביר לתלמידים שגם במובן החקלאי- השמיטה מיטיבה עם הקרקע, זהו מעין "זמן מנוחה" לאדמה המאפשר לה להתמלא מחדש במינרלים ומשאבי טבע הנצרכים ע"י הצמחים בשנה רגילה.

נסביר לתלמידים שבשנת השמיטה אסור לעשות מלאכות מסוימות בקרקע של יהודיים בישראל.

בשיעור הזה, אנחנו נגלה איך פתרונות מסוימים מאפשרים לנו עדיין, להמשיך את העבודה החקלאית וחלק מהפעילויות החקלאיות בשנת השמיטה.

*ניתן להרחיב את השיח על השיעור שהוא פתיחה לסדרת שיעורים בנושא קיימות ואיכות הסביבה, ולהרחיב בנושא הנ"ל.

נסביר לתלמידים על השיעור- "המרוץ לשמיטה"

המורה יחביא את כרטיסי הפעילות בשלוש תחנות בחוזה: רחבת המשרדים, החממה ואזור כלי העבודה. כך שהצד של הכרטיסים עם האיור המרוץ לשמיטה נמצא כלפי מעלה וקצת בולט לעין.

נעבור מתחנה לתחנה בחוזה, בכל תחנה יצטרכו התלמידים למצוא מעטפה, שבתוכה פתק עם מושג הקשור לשנת השמיטה.

בכל תחנה נעצור ונבחר זוג שיקרא ויצג את המושג לשאר חברי הכיתה. באופן זה נלמד בצורה מעמיקה על השנה המיוחדת הזו.

כמו כן, בין תחנה לתחנה יהיו פתקים מתווכים הרמזים שיכוונו לתחנה הבאה.

מוכנים?

***דגשים**- יש לחלק את התלמידים לזוגות/ שלשות כשכל פעם זוג אחר קורא את קטע המושג ומסביר לכיתה.

*בשיעור כל קבוצת תלמידים בתורה מכהנת כ"מורה הכיתה" קוראת את המושג החדש ומנחה לביצוע הפעולה הכתובה בפתק. המעבר לתחנה הבאה יהיה רק לאחר הסברת המושג וביצוע הפעולה/ המחשה.

שיתוף פעולה זהו שם המשחק.

*בסה"כ ישנן 3 תחנות.



החווה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

גוף השיעור. 30 דק'-

הרמזים+ תוכן המושגים מופיעים למטה כנספחים

תחנה ראשונה:

רחבת המשרדים- המושג: היתר מכירה

פעילות- הצגה קצרה של חברי הקבוצה המציגים את הענקת היתר המכירה.

תחנה שנייה:

החממה- מושג: מצע מנותק

פעילות חקלאית - זריעה או שתילה.

תחנה שלישית:

פינת כלי העבודה, מושג- מלאכות מותרות ואסורות.

פעילות- כל הקב' ממיינת את המלאכות המותרות והאסורות בטבלה על הרצפה כשלתלמידים שמכהנים כ"מורים בתחנה" יש את התשובון והם מכווינים את הקבוצה.

סיכום: 5 דק'.

נסכם במעגל שיח (נשמע רק תלמידים ספורים)

נשאל את התלמידים אודות מושג חדש או דבר מיוחד שלמדו היום על השמיטה.

נחלק לתלמידים מושגי אתגר לשיעורי בית, לפעם הבאה. (סה"כ 3 שאלות אתגר מופיעות בנספחים, מטה)

- אפשר לסכם כצ'ופר ב- תה כיתתי, - גם אנחנו "נחים ומרפים" אחרי שרצנו ולמדנו על השמיטה.



החווה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

הרחבה למורה: מלאכות האסורות

בשמיטה: <https://www.sulamot.org/%D7%94%D7%98%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%9C-%D7%91%D7%92%D7%99%D7%A0%D7%94-%D7%91%D7%A9%D7%A0%D7%AA-%D7%94%D7%A9%D7%9E%D7%99%D7%98%D7%94-%D7%90-%D7%9E%D7%9C%D7%90%D7%9B%D7%95%D7%AA-%D7%94>

מערך שמיטה לכיתות נמוכות

א'-ג' (יש כיתות ג' שהן כן ברמה לשיעור המופיע מעלה).

יש לפעול בהתאם להכרות המורה עם הכיתה.

תיווך יעשה לכיתת חינוך מיוחד.

מומלץ לעיין ברציונל השיעור וכן בתכני השיעור המלאים במערך שמיטה לכיתות הגבוהות.

קונספט השיעור- המרוץ לשמיטה בהתאמה לשכבת גיל נמוכה.

מהלך השיעור-

נפתח בשאלה לתלמידים-

באיזו שנה אנחנו נמצאים עכשיו? מהו שמה? מישהו יודע מה זה אומר? "שנת שמיטה"?

נשאל את התלמידים מהי המשמעות של המילה לשמוט?

נקרא לאחד התלמידים וניתן לו חפץ ונבקש ממנו לשמוט אותו, נדבר על משמעות המילה שמיטה- עזיבה, מנוחה, שביתה.

נשאל את התלמידים מתי בזמנים נוספים במהלך החיים אנחנו שובתים?

(שבת, חופש, שבתון)

נשאל את התלמידים כדי לשמוע את השערותיהם-

האם השמיטה מתקיימת גם באדמה של גויים- לא יהודים, או רק של יהודים?



החוזה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

האם השמיטה מתקיימת גם בחו"ל או רק בא"י?

נסביר לתלמידים שהשמיטה מתקיימת רק בא"י ורק באדמות של יהודים.

היות והחוזה החקלאית היא בא"י (למרות שיש כאן צמחים מארצות שונות) באדמה של יהודים אנו מקיימים שמיטה.

בשיעור נלמד איך בכל זאת אנחנו יכולים לטפל ולקיים את הצמחים בשנת השמיטה.

נסביר לכיתה את קונספט השיעור- המרוץ.

בכל פעם המורה יקרא חידה המכוונה את התלמידים לאזור אחר בחוזה, כשהתלמידים יגיעו לאזור הם יצטרכו לחפש רמז (עם לוגו של המרוץ לשמיטה) והמורה יכווין אותם למשימה שהם צריכים לבצע כקבוצה בתחנה הזו, רק לאחר שיסיימו את המשימה יוכלו לעבור לתחנה הבאה.

*חשוב להדגיש בגיל הזה לרוב, התלמידים לא יקראו את המשימות ויבצעו אותן כפי שהן כתובות בטקסט, כאן מטה מופיעות ההתאמות לכל תחנה בהתאם לשכבת הגיל.

הרמזים הם אותם הרמזים המופיעים מטה, אך הפעילות בכל קב' גיל שונה.

מיקום התחנות הוא כפי המופיע מעלה.

מצורפים המושגים והמשימות לקב' הגיל הזו מטה.

סיכום:

גם בקבוצת הגיל הזו נסכם במעגל שיח (נשמע רק תלמידים ספורים) נשאל את התלמידים אודות מושג חדש או דבר מיוחד שלמדו היום על השמיטה.

בשלב זה נאסוף גם את כל הידע אותו למדו התלמידים, בשיעור.

- אפשר לסכם כצופר ב- תה כיתתי, - גם אנחנו "נחים ומרפים" אחרי שרצנו ולמדנו על השמיטה, זוהי בדיוק אותה הפעולה שפועלת השמיטה....

*מצורף נספח שאלות לסיכום.



החווה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

נספחים-רמזים ומושגים:

רמז 1

1. איך מגדלים בשמיטה
כשהקרקע שייכת ליהודי או יהודייה?
האם יש ברירה?
צאו אתנו ל"מרוץ לשמיטה"
את המעטפה הראשונה, תמצאו ברחבת הכניסה,
היא תגלה לכם את התשובה לשאלה!

מושג 1: (שכבת גיל ד' ומעלה)

- *קראו את משמעות המושג היתר מכירה, לאחר מכן קראו והסבירו אותו גם לקבוצה.
- הראו הצגה קצרה בה יש דמויות של גוי, יהודי (בעל השדה) ורב.
- הגוי והיהודי מבצעים הסכם, בו היהודי מוכר לגוי את השדה שלו לשנה אחת, הרב הוא עד במקום ונותן ליהודי את היתר המכירה. (התעודה שמצורפת אצלכם).
- היתר מכירה- היתר (מלשון המילה מותר) זהו הסכם המציין מכירה של קרקע בארץ ישראל לגוי, שמטרתה להתיר מלאכות חקלאיות מסוימות בשנת השמיטה. (משום שהמלאכות האסורות הן אסורות רק בשדה של היהודי). בתקופות מסוימות בעבר סייע היתר המכירה לשמור על חקלאות יהודית בארץ ישראל.



החווה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

רמז 2:

חם שם מאוד, חמים ונעים,
אולי זה מה שמאפשר לצמחים מסוימים,
לצמוח בתנאים מלאכותיים
שעם הצמחים מיטיבים.
בנוסף לשיטה המועילה,
עם ניילון מלמעלה ומלמטה
זהו פתרון אפשרי לגידול בשנת השמיטה...
מוכנים ללכת ל....

מושג 2: (שכבת גיל ד' ומעלה)

קראו את המושג "מצע מנותק" והראו לחברי הכיתה כיצד הוא מתקיים בחממה.
לאחר מכן, שלחו את חברי הכיתה לעבודה חקלאית זריזה בשולחן המוכן לכיתה, בחממה.

מצע מנותק (גידול בחממה)- בשנת השמיטה מותר לגדל במצע מנותק- כך שהצמח גדל במנותק מהקרקע ומנותק מהשמיים (שטח מקורה) דוגמא צורת גידול כזו היא גידול בחממה.

רמז 3:

הכרנו את הכלים ודיברנו על המלאכות,
אך אלו מלאכות מותר בשנת השמיטה, לעשות?
מוזמנים לפינה מיוחדת,
פינה של כלים,
והרבה מלאכות הקשורות לטיפול בצמחים...
היכן היא?



החוזה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

מושג 3: (שכבת גיל ד' ומעלה)

הציגו בפני הכיתה את המושג הארמי "לאוקמיי ולא לאבראויי" הסבירו להן את משמעות משמעות הכלל:

"לאוקמיי ולא לאברויי" - לקיום ולא להבראה ושיבוח הצמיחה של הצמח.

לפי כלל זה, בשנת השמיטה מותרות מלאכות שנועדו לשמור על הצמח הקיים (השקיה גיזום ענף מפריע, חרישה לצורך בנייה). מלאכות אסורות אלו מלאכות שנועדו לשיבוח הצמח וצמיחה מחודשת (זריעה, קצירה, דישון ושתילה).

הנחו את הקבוצה לבנות על הרצפה טבלה מחומרים מהטבע, אפשר להשתמש בזרדים כדי להפריד בין צד לצד, בצד אחד יסדרו התלמידים את המלאכות האסורות בשמיטה והמלאכות השניות בצד השני, הנחו את חברי הקבוצה לסדר את המלאכות בצורה נכונה.

(הטבלה שבה כתובות התשובות הנכונות, נשארת אצלכם.)

"לאוקמיי" - מלאכות שנועדו לשמירה על הצמח הקיים, מותרות בשמיטה.	"לאברויי" - מלאכות שנועדו שהצמח יבריא, יצמח מחדש או יצמח טוב יותר, אלו מלאכות אסורות בשמיטה.
השקיה	זריעה
גיזום ענף שמפריע	שתילה
חרישת אזור בשדה לצורך בנייה (חפירה)	דישון



החוזה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

אתגר- בררו מהי משמעות המושג- "שדה הפקר" ואיך הוא קשור לשמיטה?

בררו את משמעות המושג- "ספיחין" ואיך הוא קשור לשמיטה?

בדקו- איך מותר לגדל עציצים בבית בשנת שמיטה?

מושגים לקבוצת הגיל הצעירה: (הרמזים נשארים אותו הדבר)

1. צפו בהצגה של מורי החווה המציגים מהו משמעות המושג "היתר המכירה" בסיום ההצגה, הסבירו את המושג לשאר חברי הקבוצה.

2. בקשו מהמורה להסביר לכל הקבוצה מהי משמעות המושג "מצע מנותק" הנחו את חברי הקבוצה לביצוע עבודה חקלאית מתאימה.

3. תשאלו את חברי הקבוצה

איך הכלים קשורים לשנת השמיטה?

לאחר תשובתם, הפנו אותם להסתכל בתערוכה של שנת השמיטה, שאלו אותם-מה הקשר בין הדמויות הירוקות לאלו האדומות? איך הן קשורות לשנת השמיטה?(מותאם לתערוכה בחוות ירושלים).

תנו לקבוצה את "קלפי המלאכות" ובקשו מהם לסדר על הרצפה, בשני צדדים שונים, אלו מלאכות אסורות ואלו מלאכות מותרות בשנת השמיטה?



החווה לחינוך חקלאי ולימודי הסביבה, ירושלים

נספח- שאלות לסיכום:

ספר על משהו חדש שלמדת השיעור.

מתי בזמנים נוספים בחיים אנו חווים "שמיטה"?

מנו שתי מלאכות האסורות בשמיטה.

הסברו- מהו היתר מכירה?

מהו מצע מנותק?

אתגר לשיעור הבא- ברר מהם "ספיחין" ואיך הם קשורים לשנת השמיטה?

המשך את המשפט : שנת השמיטה היא....

הסבר את הכלל הארמי: "לאקומי ולא לאברוי"